

วิชา อารยธรรมไทย

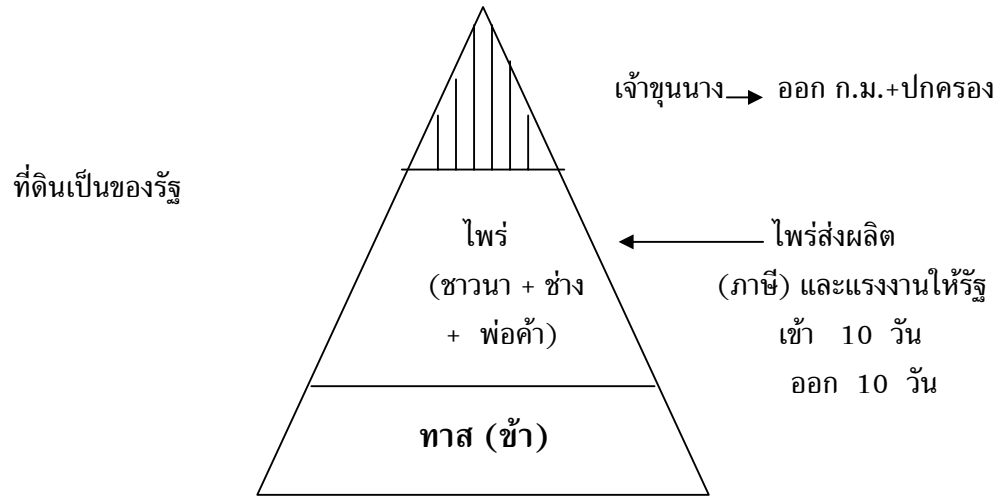
ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย

รองศาสตราจารย์สุวิทย์ อิศราศวัต

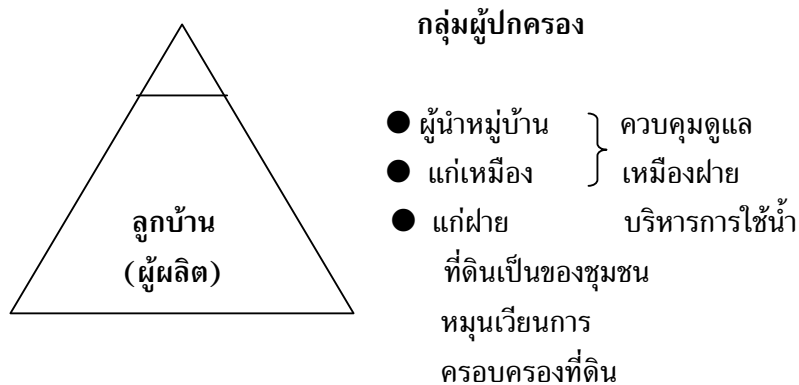
การค้าขาย

- ระหว่างหมู่บ้านมีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชาวบ้าน เช่น ใช้เกลือแลกมีด จอบเสียม ปลาแลกข้าว
- การค้าระหว่างหมู่บ้านกับเมืองมีน้อย เพราะหมู่บ้านส่วนมากเป็นหน่วยผลิตที่พึ่งตัวเองได้และพึ่งหมู่บ้านด้วยกันไม่ค่อยพึ่งเมือง ประกอบกับการคมนาคมไม่ค่อยสะดวก
- การค้าระหว่างเมืองกับเมืองมีอยู่บ้างในระหว่างเมืองในล้านนา ล้านช้าง ลิบสองจุไท สอบสองปันนา ยูนนาน ไทใหญ่ในพม่า โดยใช้เงินตรา กับสินค้าแลกสินค้าควบคู่กันไป

โครงสร้างชนชั้นสมัยศักดินาของล้านนา

โครงสร้างอำนาจในชุมชน

บทที่ 2

สรุปลักษณะเศรษฐกิจสมัยสุโขทัย

1. เป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง (Self-sufficiency economy) เป็นส่วนใหญ่
2. อาชีพหลักคือทำนา อาชีพรอง ทำไร่(รวมข้าวไร่) ทำสวน หาดปลา ล่าสัตว์ ค้าขาย ผลิตเครื่องสังคโลก
3. การทำนา : ที่ดินเป็นของรัฐ ราษฎรเป็นผู้ใช้ประโยชน์ที่ดินซึ่งสามารถสืบทอดสิทธิการใช้ประโยชน์ไปยังทายาทได้ มีการสร้างทำนบและคลองชลประทาน (เช่นคลองพระร่วงที่เรียกกันมานานว่าถนนพระร่วง) เชื่อมพื้นที่ทำการเกษตรจากเมืองศรีสัชนาลัย-สุโขทัย-กำแพงเพชร ระยะทางประมาณ 123 กม.
4. อุตสาหกรรมสังคโลก
 - มีการนำช่างจีนมาช่วยพัฒนา ceramic
 - รัฐน่าจะเป็นเจ้าของกิจการ(บางแห่ง)
 - แหล่งผลิตใหญ่ที่สุดอยู่ที่เกาะน้อย(ศรีสัชนาลัย)
 - ตลาดสังคโลกมีทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เช่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย จีน ลังกา
5. การค้า : มีทั้งในตัวเมือง(ตลาดปลา) ระหว่างเมือง ระหว่างประเทศ เป็นระบบการค้าเสรี (free trade) รัฐไม่เก็บภาษีผ่านด่าน ไม่มีการจำกัดโควต้า
 - ใช้เงินพดด้วงในกลุ่มเจ้าพระยา กับใช้เงินตราอื่น ๆ ในท้องถิ่น เช่น เงินลาดเงินฮ้อย เงินฮาง กับใช้สินค้าแลกกัน ใช้หอยเบี้ยเป็นตัวกลางด้วย
 - ตอนปลายสมัยสุโขทัย การค้ามีปัญหาในการส่งออกเพาะถูกกีดกันจากอยุธยา เนื่องจากความขัดแย้งทางการเมือง สุโขทัยต้องเลี้ยวไปส่งออกทางตะวันตกผ่านแม่สอด เมาะตะมะแต่ค่าใช้จ่ายสูงมาก เพราะต้องขน ceramic (ข้ามเขา)
6. ความสำคัญของเศรษฐกิจต่อการเมือง
 - สุโขทัยมีจุดอ่อนทางเศรษฐกิจมาก เพราะ
 - ขาดแรงงาน ● ฝนแล้ง
 - ขาดพื้นที่ปลูกข้าวที่เหมาะสม
 - ขาดอิสระ : ในการค้ากับต่างประเทศ พื้นที่ไม่ติดทะเลเป็น landlocked
 - ความอ่อนแอทางเศรษฐกิจ ทำให้สุโขทัยอ่อนแอทางการเมืองด้วย ถูกอยุธยาโจมตีติดต่อกัน หลายครั้งในที่สุดก็ตกเป็นเมืองขึ้นของอยุธยาและท้ายที่สุดถูกอยุธยาเอาไปรวมเป็นส่วนหนึ่งของอยุธยา แต่กว่าจะรวมได้จริง ๆ ต้องทำสงครามกับสุโขทัย และทำสงครามกับล้านนาเป็นเวลานาน มาจนถึงสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

บทที่ 3

เศรษฐกิจสมัยอยุธยา

การชดเชยผลผลิตส่วนเกินของรัฐสมัยอยุธยา

(รายรับรัฐบาล)

1. ส่วย ● แรงงาน (ไพร่หลวง 6 เดือน ไพร่สม 1 เดือน ทาส 8 วัน)
● สิ่งของจากไพร่ส่วยไม่มีของก็ส่งเงินแทน
● บรรณาการจากประเทศราช
2. ฤชา ● ค่าธรรมเนียมศาล
● ค่าตั้งค่าตรา เวลาแต่งตั้งขุนนาง
● ค่าปรับโทษผู้แพคดี ทำผิด ก.ม.
● พืชยา (รับจากทายาทคนรวย)
3. จังกอบ = ภาษีผ่านด่าน (10%)
4. อากา ● ค่านา ไร่ละ 1 สลึง หรือข้าว 1 ถังข้าวเปลือก
● อากาสวน
● อากาสมพัตรสร เก็บจากผู้ปลูกพืชไร่
● อากาตลาด
● อากาสูรา
● อากาบ่อนเบี้ย
● อากาโสเภณี
● อากาค่าน้ำ
5. การผูกขาดการค้าของพระคลังสินค้า

รายจ่ายของรัฐบาลสมัยอยุธยา

1. ราชสำนัก
2. การทหาร
3. การศาสนา
4. บริหารทั่วไป และสาธารณูปโภค

เศรษฐกิจภาคเอกชนสมัยอยุธยา

1. การเกษตร : เป็นอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ (=90%)
 - ทำนาหว่านในเขตน้ำท่วม ● ทำนาดำในพื้นที่ซึ่งน้ำไม่ท่วม
 - ผลผลิตข้าว/ปี ราว 768,000 ตัน บริโภคราว 6 แสนตัน (78%) ที่เหลือ 22% เสียภาษีทำบุญ ทำพันธุ์
 - บทบาทของรัฐบาลด้านการเกษตร ■
 - ออกโฉนดเพื่อเก็บภาษี และคุ้มครองสิทธิ
 - ให้ยืมวัวควาย

- จัดพิธีโล้ชิงช้า ขอฝน(พินธุศาสตร์)
- ชุดคลอง 8 คลอง
- ระวังข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดิน วัควาย

2. การค้าสมัยอยุธยา

- 1) อยุธยามีทำเลค้าขายที่ดีมากเพราะแม่น้ำ 3 สาย (เจ้าพระยา, ป่าสัก, ลพบุรี) มาพบกัน
- 2) มีการค้าเกิดขึ้นก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยา (ก่อน พ.ศ.1893) คือ สมัยอโยธยา (ตั้งอยู่ด้านตะวันออกของอยุธยา ฝั่งซ้ายแม่น้ำป่าสักปัจจุบัน)

- 3) ทำไมคนไทยค้าขายน้อยโดยเฉพาะไพร่น้อยมาก

- การเข้าเดือนออกเดือนของไพร่
- การสังกัดมูลนาย
- การขูดรีดภาษีต่าง ๆ จากรัฐบาล

- 4) บทบาทของรัฐบาลในการค้า

- รัฐ(พระคลังสินค้าผูกขาดการค้าหลายชนิด)

- ไม้กฤษณา	- งาช้าง	- ผ้าแดง
- ผาง	- หนังสัตว์	- ถ้วยชาม
- ไม้จันทน์	- หมากสง	
- นอระมัต	- ดินประสิว	
- ช้าง		

- รัฐผูกขาดการเลือกซื้อสินค้าได้ก่อนจากเรือสินค้าที่เข้ามาจากต่างประเทศได้ก่อน

เอกชน

- เรือสินค้าของรัฐได้รับยกเว้นภาษีเข้าขาออก
- สินค้าหลายชนิดมาจากส่วย
- เรือสินค้าของรัฐ 2 ลำที่ไปกับทูตที่ไปเมืองจีนได้รับยกเว้นภาษีขาเข้าขาออก

ถึง 4 เทียว

- 5) สินค้าออกที่สำคัญสมัยอยุธยา

- หนังสัตว์ (ส่วนมากเป็นหนังกวาง)
- งาช้าง
- ดีบุก
- ดินประสิว
- ข้าว
- ริงนก
- ไม้ซุง
- ยางไม้

- 6) สินค้าเข้าที่สำคัญ

- ผ้าฝ้ายชั้นดี
- ผ้าไหมชั้นดี
- สีสี
- เครื่องเทศ
- เงิน(โลหะ)

บทที่ 4

เศรษฐกิจสมัยธนบุรี-สัญญาเบาว์ริง (ร.4 2398)

● การเกษตรกรรม : ผลิตเพื่อยังชีพเหมือนเดิม

● การค้า

1. ตลาดต่างประเทศ : ค้าขายกับจีนมากที่สุด (50-85%) รองลงมาคือ ปีนังและสิงคโปร์

2. ระบบการค้ากับจีน : รัฐใช้ระบบการค้าผสมการทูต (tributary trade) = ส่งเรือสินค้าไปกับเรือทูต

3. ผู้ประกอบการค้า

1) นายทุนไทย : มี King เป็นนายทุนใหญ่ที่สุด เจ้าขุนนางรองลงมา คนไทยที่เป็นไพร่ค้าขายน้อยมากเพราะพันธนาการของระบบไพร่

2) นายทุนต่างชาติ : คนจีนเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดค้ากับไทย/ในไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย และยังได้สิทธิเหนือคนชาติอื่นและเหนือไพร่ด้วย

4. ภาษีการค้า

1) ภาษีขาเข้า เฉลี่ย 8%

2) ภาษีขาออก 6.25-80 % แล้วแต่ชนิดของสินค้า

3) ภาษีปากเรือ สมัย ร.1 วาละ 12-20 บาท ร.2 วาละ 80-118 บาท สมัย ร.3 ฝรั่ง 1,500-1,700 บาท/วา จีนและอื่น ๆ 198.25-1,562.56 บาท/วา

5. สินค้าออกที่สำคัญ

● น้ำตาล

● รังนก

● ดีบุก

● ไม้ฝาง

● ครั่ง

● ข้าว

● พริกไทย

● ยาสูบ

● หนังสัตว์

● รง

● เกลือ

6. สินค้าเข้าที่สำคัญ

● สิ่งทอ

● เครื่องปั้นดินเผา

● ชา

● ฝิ่น

● กระจก

7. ระบบการค้า : คล้ายสมัยอยุธยาแต่

ใช้ระบบเจ้าภาษีนายอากร ซึ่งเป็นเอกชนเข้ามาช่วยเก็บภาษีส่งให้รัฐบาล ใคร

ประมูลให้ราคาสูงสุด(Tax)แก่รัฐ รัฐก็จะให้เป็นเจ้าภาษีซึ่งมีอยู่ถึง 42 ชนิดสมัย ร.3 อากรมี 17 ชนิด ส่วนใหญ่เอกชน(นายอากร)เป็นผู้เก็บแทนรัฐบาล

● เหตุที่ใช้ระบบเจ้าภาษีนายอากร ●

1. ประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีดีกว่าให้เจ้าหน้าที่เก็บ

2. รัฐไม่ต้องสิ้นเปลือง งบประมาณในการจัดเก็บ

3. คนจินตนาการใหม่เสนอรัฐบาล

● ผลเสียของระบบเจ้าภาษี ●

1. ราษฎรถูกเก็บภาษีมาก, ชำช้อน ทำให้หมดกำลังใจในการคิดประกอบการ
2. ทำให้การค้าไม่คล่องตัว สินค้าแพงเกินไป
3. ในระยะยาวเกิดระบบดินพอกหางหมู ภาษีตกค้างอยู่กับเจ้าภาษีและกรมต่าง ๆ มาก จนรัฐบาลขาดเงินและไม่อาจประมาณรายรับได้

บทที่ 5

ระบบเศรษฐกิจตั้งแต่สัญญา Bowring-ร.5

การผลิต : ผลกระทบจากสัญญา Bowring

1. การแตกสลายของเศรษฐกิจแบบพอเพียง

เดิมผลิตทุกอย่างในชุมชน → ผลิตเฉพาะอย่าง

→ ผลิตเพื่อขาย

2. เกิดการเสื่อมโทรมของอุตสาหกรรมพื้นบ้าน เลิกผลิตสิ่งทอ, เครื่องมือเหล็ก, Ceramic, น้ำตาลหันไปซื้อของนอก เฉพาะสิ่งทอนำเข้าถึง 30% ของสินค้าเข้าทั้งหมด เหตุที่เลิกผลิตเองเพราะของนอกราคาถูกเพราะผลิตด้วยเครื่องจักร และชาวนาไม่ค่อยมีเวลาผลิตสินค้า หัตถกรรม เนื่องจากเอาเวลาไปทุ่มผลิตพืชเศรษฐกิจมาก ๆ เพื่อขาย

3. เกิดการผลิตเพื่อการค้าแบบเมืองขึ้น เช่น

ข้าว : เดิมข้าวมีมูลค่าส่งออกอยู่อันดับ 11 หลังสัญญา Bowring ราคาข้าวสูงชาวนาจึงขยายพื้นที่ปลูก 15 ปี หลังสัญญา Bowring ข้าวกลายเป็นสินค้าอันดับ 1 มีมูลค่าถึง 55 % ของการส่งออก ตลาดหลักคือ อาณานิคมของฝรั่งซึ่งลดการปลูกข้าวเพราะถูกบังคับให้ปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา กาแฟ ทำให้อาณานิคม เช่น อินโดนีเซีย มลายู อาฟริกาใต้ ขาดแคลนข้าวมากต้องหันมาซื้อจากไทย

ไม้สัก

พื้นที่ป่าไม้ภาคเหนือ ภาคตะวันตกที่มีไม้ดี ๆ เช่น ไม้สักจะถูกบริษัทฝรั่งเข้ามาเช่าทำสัมปทานไม้คราวละ 6 ปี รัฐบาลได้ผลประโยชน์น้อยมาก คือ ค่าเช่าปีละ 1300 รูเปียต่อราย (1 รูเปีย = .75 บาท) แรงงานส่วนใหญ่เป็นพวก ขมุ เจียว พม่า มอญ ซึ่งเป็นคนในบังคับอังกฤษ แต่ขมุได้ค่าแรงต่ำมาก ปีละ 60 รูเปีย (ไม่รวมค่าอาหาร ส่วนพวกอื่นได้มากกว่าขมุ 30-40%)

พื้นที่สัมปทาน	ผู้รับสัมปทาน	
เขตเชียงใหม่	บริษัทบอร์เนียว(7 แปลง)	อังกฤษ
	เจ้าทิพโสภ (1)	สยาม
เขตลำปาง	บริษัทบอมเบย์เบอร์มา(10)	อังกฤษ
	บริษัทสยามฟอเรสต์(1)	อังกฤษ
	น้อยบุญหลง (1)	สยาม
	เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต(1)	สยาม
เขตลำแพร์	บริษัทบอมเบย์เบอร์มา(2)	อังกฤษ
	พระยาราชนบุตร ฯลฯ (3)	สยาม
เขตลำพูน	บริษัทบอมเบย์เบอร์มา (1)	อังกฤษ
	บริษัทบอร์เนียว (1)	”
เขตตาก	บริษัทบอร์เนียว (1)	”

เขตอุทัย	บริษัทบอมเบย์เบอร์มา (1)	“
รายย่อยที่ได้รับสัมปทานทำไม้ เช่น		
พื้นที่สัมปทาน	ผู้รับสัมปทาน	
เขตน่าน(แม่ยมตะวันตก)	บ.กิมเซงหลี(1)	สยาม
เขตพะเยา (แม่ต๋ม)	เจ้าน้อยไชยลังกา	”
เขตตาก (ต.ประดาง)	นายปี่มี สมิต	ฮอลันดา
” (คลองวังเจ้า)	บ.อีสเอเซียติก	เดนมาร์ก

เขตลุ่มน้ำสาละวิน

แม่ฮ่องสอน แม่ลานเจ้าราชวงศ์	สยาม
เจ้าอุปราช แม่ปาย	สยาม
แม่เมย เจ้าสุริยวงศ์	สยาม

- ไม้ที่ตัดแล้วส่วนหนึ่งล่องแพไปตามแม่น้ำสาละวิน(ไม้จากแม่ฮ่องสอน) ไปออกทะเลแห่ม่ง พม่า แต่ไม้ส่วนใหญ่ล่องแพ หรือปล่อยให้ลอยตามแม่น้ำจนถึงปากน้ำโพ จึงเก็บมารวมเป็นแพเอาเรือกลไฟลากไปกรุงเทพฯ เพื่อแปรรูปส่งออกนอก และขายในประเทศ
- การสัมปทานไม้ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2416 (ร.5)
- ในปี 2438 มีคนเอเชียในบังคับอังกฤษได้รับอนุญาตให้ทำไม้ 11,800 คน (5000 คน อยู่ในเขตลำปางและเชียงใหม่)

ดีบุก

นายทุนฝรั่ง จีน เข้ามาสัมปทานทำเหมืองแร่ดีบุกในภาคใต้ กรรมกรส่วนมากเป็นคนจีน บางส่วนติดฝิ่นและส่วนมากมีแก๊งฮังยี่ (ค่าแรงคนจีนเดือนละ 50-67 บาท แต่ต้องทำสัญญาคราวละ 3 ปี)

ผู้รับสัมปทานจะต้องเสียค่าธรรมเนียมและค่าประทานบัตรรายละ 200-400 บาท/ปี ค่าเช่าที่ดิน ภูเก็ตไร่ละ 1.5 บาท/ปี ที่อื่น 1 บาท/ปี ค่าภาคหลวง 10-13% ของผลผลิต ดีบุกราคา ทาบ (60 กก) ละ 55.61 บาท หรือ กก.ละ 0.93 บาท (ก่อน พ.ศ.2434)

ตลาดดีบุกของไทยคือ สิงคโปร์ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ สิงคโปร์ส่วนมากจะส่งไปขายที่อังกฤษ

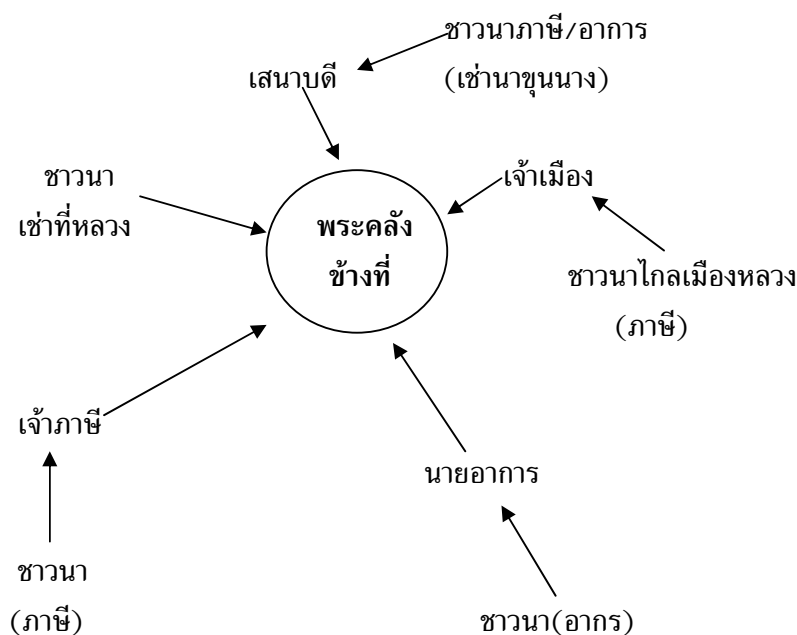
การค้า

- การค้าที่เพิ่มขึ้นทำให้การสะสมทุนเพิ่มขึ้นกลุ่มที่ต้องการขยายกิจการอุตสาหกรรม, การค้า, บริการ ก็ต้องการเงินทุนเพื่อขยายกิจการมากขึ้น ทำให้เกิด
 - ความต้องการเงินตราสูงขึ้น จนรัฐบาลต้องเปลี่ยนการผลิตเงินจากเงินพดด้วงมาเป็นเงินเหรียญ และเงินกระดาษ(ธนบัตร)
 - ทำให้เกิดธนาคารฮ่องกง-เซี่ยงไฮ้(2431) ธนาคารชาเตอร์ ธนาคารอินโดจีนของฝรั่งเศสเพื่อให้บริการด้านแลกเปลี่ยนเงินตรา, เป็นแหล่งฝากเงิน, แหล่งให้กู้

เงิน ต่อมาคนไทย(กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย) ก็ได้ตั้งธนาคารคนไทยขึ้นเป็นครั้งแรกในปี 2447 ที่ ต.บ้านหม้อ กรุงเทพฯ เรียกว่า บุคคลลีย์ (Book Club) ด้วยเงินทุน 3 หมื่นบาท มีพนักงาน 18 คน รับฝากเงินดอกเบี้ย 7.5% ให้สินเชื่อและต่อมาก็รับแลกเปลี่ยนเงินตรา

วิเคราะห์ปัจจัยการผลิตและการชุดรีดผลผลิต
ส่วนเกินช่วง สัญญาบาวริง ถึงสิ้น ร.5 (2398-2453)

1. ที่ดิน เป็นของ King ทั้งประเทศ จน พ.ศ.2404 (ร.4) จึงยอมรับสิทธิในการครอบครองของราษฎรเป็นครั้งแรก แต่ที่ดินดี ๆ ยังเป็นของ King เจ้า ขุนนาง เช่น ริมคลองที่ชุดสมัย ร.4- ร.6 ชาวนาภาคกลางถึง 36% ไม่มีที่ดินของตนเอง ต้องเช่านาและถูกชุดรีดค่าเช่าถึงร้อยละ 33-50 ของผลผลิต
2. แรงงาน ไม่มีอิสระเพราะติดกับระบบไพร่(ปีละ 3 เดือน) และระบบทาส (นายทาสไม่อนุญาตให้ไปรับจ้าง)
3. ทุน(เงินรวมศูนย์อยู่ที่พระคลังข้างที่ (King))

ชนชั้นปกครองชุดรีดชานาโดย

1. เกณฑ์แรงงาน ร.2-5 3 เดือน/ปี
2. ภาษีรัชชูปการ ร.5-7 4 บาท/ปี
3. อากร (ไร่ นา สวน ตลาด ฯลฯ)
4. ภาษีสินค้าผ่านด่าน, ภาษีขาเข้าขาออก (ภาษีทางอ้อม)
5. ดอกเบี้ยเงินกู้
6. ค่าเช่าที่ดิน

รวมประมาณ 2 ใน 3 ของผลผลิต

- ผล 1. ชาวนามีชีวิตยากจนอยู่ในระดับพอยังชีพ
2. บางที่เกิดภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง ชาวนาต้องอพยพไปหาอาหาร ขูดเผือกมัน ขูดไม้หรือ ขอบอาหารจากคนรวย ทำให้ต้องตกเป็นทางประเภท “ทาสที่ช่วยไว้ในเวลาเกิดทุกข์ภัย” บางที่ก็ยืมเงินก็มีโอกาสตกเป็นทาสหรือสูญเสียที่ดินได้

รายได้หลักประเภทภาษี

- 50% มาจากภาษีบ่อนเบี้ย หวย สุรา ยาฝิ่น
- 10% “ ภาษีขาเข้า
- 2-7% “ เงินรัชชูปการ
- 35% “ ภาษีอื่น ๆ เช่น ส่วยสาอากร

4. งบประมาณของรัฐเน้นต้านป้องกันประเทศ(ทหาร)มากกว่าด้านเศรษฐกิจ

ปี(พ.ศ.)	ต้านป้องกัน(ประเทศ%)	การศึกษา(%)	ราชสำนัก(%)
2435	26	2	29
2443	14	4	22
2453	24	2	18
2463	27	3	12
2473	20	7	8
เฉลี่ย	22	4	18

สาเหตุที่ชาวนาไทยไม่ต่อต้านรัฐเหมือนชาวนาจีนและญี่ปุ่น

1. อิทธิพลของคำสอนของพระในพุทธศาสนาว่าความยากจนทุกข์ยากเป็นผลของบาปแต่ปางก่อน คนรวย คนมีอำนาจเพราะชาติก่อนเขาทำบุญไว้มาก ขณะเดียวกัน King ก็พยายามทำตัวอย่างการทำบุญให้เห็น เช่น สร้างวัด พระ บูรณะวัด ขุนนางก็เอาอย่างเกิดเป็นค่านิยม การสร้างวัดประจำตระกูล การสร้างวัดให้ลูกหลานมีที่วิ่งเล่น บวชเรียน มีความสนับสนุนกันมากระหว่างฝ่ายศาสนากับอาณาจักร
2. ชาวนาขาดจิตสำนึกทางการเมือง เพราะไร้การศึกษา (รัฐไม่ส่งเสริมการศึกษา ใครอยากเรียนรู้ก็ต้องช่วยตัวเองไปศึกษาจากวัด ช่างแก่ง ๆ หมอแก่ง ๆ ชาวนาขาดผู้นำ ขาดคนกระตุ้นให้เกิดการปฏิวัติ ชาวนาจึงอาจไม่รู้ด้วยซ้ำว่าถูกกดขี่ขูดรีดมาก
3. โครงสร้างของหมู่บ้านเป็นแบบพึ่งตนเอง-พึ่งธรรมชาติซึ่งอุดมสมบูรณ์ในน้ำมีปลาในนามีข้าว
4. ชนชั้นปกครองเริ่มปฏิรูป
 - 2417 เริ่มเลิกทาส
 - 2429 เริ่มส่งเสริมการศึกษา
 - 2448 เลิกระบบไพร่และทาสทั่วประเทศทำให้ความไม่พอใจของชาวนาต่อชนชั้นปกครองลดลง

บทที่ 6

ระบบเศรษฐกิจไทยสมัย ร.6-7 (2453-75)

● เกิดความล้มเหลวในการสร้างพลังการผลิต

1.1 ความล้มเหลวที่จะสร้างผลผลิตให้สูงขึ้นทางการเกษตร สาเหตุ

- 1) รัฐบาลขาดความเอาใจใส่ด้านชลประทาน การทำนาส่วนใหญ่จึงอาศัยน้ำฝนซึ่งไม่ค่อยแน่นอน
- 2) ชาวนาภาคกลาง 36% ไม่มีที่นาเป็นของตนเอง จึงขาดกำลังที่จะปรับปรุงการผลิตให้ดีขึ้น
- 3) ค่าเช่านาแพงมาก ราว $1/2 \rightarrow 1/3$ ของผลผลิต
- 4) ขาดการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น การใส่ปุ๋ย ข้าวพันธุ์ดี เครื่องสูบน้ำ

1.2 การขาดการพัฒนาไปสู่อุตสาหกรรม(ของญี่ปุ่น) _เขาเริ่มพัฒนาประเทศสมัยเมจิ 2411-2455 ตรงกับสมัย ร.5 เพียง 40 ปี ญี่ปุ่นก็ทิ้งไทยไม่เห็นฝุ่น กลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมเป็นมหาอำนาจ งบประมาณในปี 2437-8 งบประมาณรัสเซียในปี 2447-8

- สาเหตุ
- 1) ไทยเก็บอากรขาเข้าต่ำมาก 3% ตามพันธะของสัญญา Bowring ทำให้สินค้าต่างประเทศเข้ามาครองตลาดภายในไว้เกือบหมด
 - 2) ตลาดภายในแคบ คนน้อย (ร.5-6 มีประชากร 8-9 ล้านคน)
 - 3) ขาดแคลนวัตถุดิบ, ทุน, ผู้ประกอบการ(ไทยขาดชนชั้นกลางเพราะว่าชุดรีดผ้ามีมาก ส่วนขุนนางก็สุขสบายกับอาชีพข้าราชการอยู่แล้ว เจ้าบางคนหันมาทำธุรกิจ แต่เจ๊งเพราะขาดประสบการณ์
 - 4) รัฐบาลไม่ส่งเสริมอุตสาหกรรม (เช่น กรณีฟอกหนัง ถลุงแร่ แร่ดีบุกไม่มีโรงงานถลุง ต้องส่งทั้งหมดไปถลุงที่สิงคโปร์ ทำให้ขายแร่ได้ในราคาต่ำ

1.3 ความล้มเหลวที่จะสร้างฐานการเงินของรัฐบาลให้มั่นคง สาเหตุ

- 1) อากาศรอนภายในประเทศสูงมาก ทำให้การค้าไม่เฟื่องฟู อากาศรอนทำให้สินค้าราคาสูง
- 2) อากาศรอนเข้าถูกจำกัดจาก Bowring (3%) ทำให้รัฐเพิ่มรายได้จากอากาศรอนเข้าไม่ได้
- 3) รัฐบาลใช้จ่ายงบประมาณไม่เหมาะสม โดยมีงบจ่ายด้านเศรษฐกิจสังคมน้อย
 - งบประมาณประเทศ+บริหารภายใน 45%
 - ราชสำนัก 10%
 - บริหารเมืองหลวง 7%
 - พัฒนาเศรษฐกิจสังคม 15%

งบสำนักเปรียบเทียบ (ปี 2468) (%)

	งบราชสำนัก	งบป้องกันประเทศ
ญี่ปุ่น	0.25	18.7
เดนมาร์ก	0.9	14.9
เนเธอร์แลนด์	0.1	11.5
สเปน	0.3	20.6
นอร์เวย์	0.1	8.5
ไทย	10.7	12.3

1.4 ปัญหาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคม (Infrastructure) ที่ล่าช้า

1) โครงการชลประทาน(เขื่อนชัยนาท) ซึ่งถ้าสร้างจะให้ผลตอบแทนสูงถึง 19%/ปี แต่รัฐบาล(ร.5)ไม่อนุมัติเพราะ (ก) โครงการ ใช้งบสูง (47 ล้านบาท) แต่รัฐมีเงินน้อย (ข) พวกเจ้า-ขุนนาง ซึ่งมีที่ดินแถบรังสิตค้ำค้ำเพราะกลัวชาวนาจะเลิกเช่านาของตน แล้วอพยพไปแถบชัยนาท

2) การรถไฟซึ่งรัฐบาลส่งเสริม แต่มุ่งผลทางการทหาร

- การเมือง ไม่ยอมปรับค่าระวางให้เหมาะสม

3) การสร้างถนนมีน้อยมาก รัฐบาลไม่สร้างเพราะกลัวว่า หากมีถนนมาก คนจะหนีไปขึ้นรถ ไม่ขึ้นรถไฟ

4) การศึกษา รัฐมุ่งผลิตข้าราชการ และมีแต่ลูกของชนชั้นปกครอง ผู้มีฐานะดีที่ได้เรียน งบด้านการศึกษา มีน้อยมาก 3-7% สมัย ร.6 ยังเก็บภาษีการศึกษา(ค่าศึกษาพลี) คนละ 2 บาทเท่ากันทั้งคนรวย คนจน

● จากระบบเศรษฐกิจที่มีจุดอ่อน 4 ข้อข้างต้นส่งผลให้เกิดปัญหาตามมดังนี้

1. ขาดชนชั้นกรรมดีอิสระ (Middle Class) ซึ่งจะเป็ตัวจักรสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรม

2. ระบบเศรษฐกิจไร้เสถียรภาพ

ปี 2456 (ร.6) ธนาคารจีน-สยามล้มละลาย ทำให้ธนาคารไทยพาณิชย์เกือบล้มตาม ทำให้การค้าข้าวหยุดชะงัก(ที่ ธ.ไทยพาณิชย์ไม่ล้มเพราะ ร.6ทรงนำเงินมาอุด)

ปี 2462 เกิดภาวะฝนแล้งทั่วประเทศ ผลผลิตข้าวเหลือ 2 ใน 3 รัฐบาลห้ามส่งออก (ไทยขาดดุล 81 ล้านบาท (ปกติไทยเกินดุล 40 ล้านบาท) ทำให้เงินทุนสำรองลดเหลือ 50%

Σ ปี 2472-4 (ร.7) เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก(The Great Depression = ฟองสบู่แตกครั้งแรก) ได้ส่งผลต่อเศรษฐกิจการเมืองไทยมากมาย คือ

- 1) รายได้ขวานาลดลงมาก ขวานาเสียที่ดินให้คนรวยมากมาย เพราะต้องกู้เงินคนรวยมาซื้อ ข้าวกิน เสียดอกเบี้ย 30-36% ต่อปี และไม่อาจหาเงินมาใช้เจ้าหน้าที่ ดอกเบี้ยทบต้น สูง จนส่งไม่ไหว ต้องถูกยึดที่ดิน กลายเป็นชาวนารับจ้างหรือต้องเช่าหน้าทำ
- 2) ฐานะการคลังของรัฐบาลทรุดหนัก เพราะเก็บภาษีได้น้อยลง เนื่องจากรายได้คนทั้งประเทศลดลง
- 3) รายจ่ายของรัฐบาลสูงกว่ารายรับ 4 ล้านบาท นับเป็นครั้งแรกในรอบ 7 ปี ต้องกู้เงินต่างประเทศมาใช้จ่าย 9 ล้านบาท

รัฐบาลสมัย ร.7 ได้แก้ปัญหาเศรษฐกิจดังนี้

- 1) ลดรายจ่าย ด้วยการปลดข้าราชการออกบางส่วน ยุบบางจังหวัด(เช่น จ.กาฬสินธุ์, จ.หลังสวน, จ.มีนบุรี, จ.สวรรคโลก ฯลฯ) ยุบกระทรวง จาก 12 เหลือ 9
 - 2) ยกเลิกภาษี 3%, เลิกอากรขนอนเพื่อกระตุ้นการค้า
 - 3) ตัดรายจ่ายส่วนพระองค์จาก 9 ล้านบาท เหลือ 3 ล้านบาท/ปี
 - 4) เพิ่มรายได้ของรัฐโดยเพิ่มภาษี (ภาษีที่ดิน ภาษีโรงงาน ภาษาล้างคาเรือน ภาษีเงินเดือน เพิ่มภาษีขาเข้า โดยเก็บต่ำสุด 6% สูงสุด 50 % ของราคาสินค้า
- แต่การแก้ปัญหาดังกล่าวก็ไม่ได้ผลเต็มที่และปัญหาเศรษฐกิจดังกล่าวนำไปสู่ผลทางการเมืองคือ
- 5) การปฏิวัติ 2475

บทที่ 8

วิวัฒนาการของรัฐวิสาหกิจสมัยใหม่

- สาเหตุของการก่อตั้งรัฐวิสาหกิจหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง
 1. คณะราษฎร ต้องการตั้งอำนาจเศรษฐกิจจากมือต่างชาติ โดยเฉพาะคนจีน มาอยู่ในมือคนไทย
 2. เพื่อประโยชน์ในด้านการมั่นคงทางทหาร (ยุทธโศภกรณ์ ยุทธปัจจัย)
 3. ต้องการสร้างฐานอำนาจเศรษฐกิจของคณะราษฎร
- รัฐวิสาหกิจที่เกิดขึ้น
 - ก่อน 2475 : การรถไฟ การไปรษณีย์โทรเลข
 - หลัง 2475
 - 2476 กองทัพบกตั้งโรงงานทอผ้า (ผลิตเสื้อผ้าทหาร)
 - 2480 รัฐบาลตั้งโรงงานน้ำตาล (ถึงปี 2491 มีโรงงานน้ำตาลของรัฐ 6 แห่ง เอกชน 15 แห่ง)
 - 2481 รัฐบาลตั้งโรงงานกระดาษ โอนโรงสี 10 โรงจากคนจีนมาเป็นของรัฐบาล
 - 2484 ระหว่าง W.W.II โอนโรงงานยาสูบของอเมริกันและการทำไม้ เหมืองแร่ ธนาคารของฝรั่ง เป็นของรัฐ
 - 2496 ตั้งรัฐวิสาหกิจ 19 แห่ง เช่น ร.ส.พ. อ.อ.ป (องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้) องค์การสวนยางฯลฯ
 - 2500 รัฐตั้งโรงงานกระสอบป่าน โรงไม้อัด โรงงานเครื่องเขียน โรงงานผลิตยา โรงงานปูนซีเมนต์ โรงกลั่นน้ำมันบางจาก โรงเบียร์ ปี 2500 มีรัฐวิสาหกิจรวมกัน 120 แห่ง
 - 2501 รัฐบาลสฤษดิ์ตั้ง IFCT (บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรม): ตั้ง BOI (คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (Board of Investment))
- ปรากฏว่ารัฐวิสาหกิจส่วนมากประสบการขาดทุน
- สาเหตุสำคัญที่ทำให้รัฐวิสาหกิจขาดทุน
 1. ผู้บริหารเป็นจำนวนมากของรัฐวิสาหกิจมาจากทหาร ข้าราชการเกษียร์ที่ขาดความรู้ในด้านการบริหารองค์การ บริหารบุคคล/การเงิน/การตลาด ผู้บริหารเหล่านี้ได้เป็นผู้บริหารเพราะผู้มีอำนาจต้องการตอบแทนที่คนเหล่านี้ หนุนฝ่ายรัฐบาล
 2. ผู้บริหารและพนักงานรัฐวิสาหกิจทำงานแบบราชการ ขาดจิตสำนึกที่จะสร้างองค์การให้มั่นคงแบบบริษัทเอกชน ถึงแม้รัฐวิสาหกิจขาดทุนก็ไม่ตักงาน มีเงินอุดหนุนจากรัฐบาล มีเครดิตของรัฐบาลสนับสนุนให้กิจการอยู่ได้

3. ผู้บริหารคอร์ปชั่น ตั้งแต่ซื้อที่ดิน ซื้อวัตถุดิบ ซื้อเครื่องจักร ซื้ออะไหล่แพงกว่าความเป็นจริงมาก บางทีก็ซื้อจากญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง

4. เงินเดือน สวัสดิการ ของพนักงานสูงเกินไป

5. จำนวนพนักงานมีมากเกินไป

● **ข้อเสียจากการตั้งรัฐวิสาหกิจ**

1. ทำให้เงินของชาติที่เอามาลงทุนในรัฐวิสาหกิจเสียหาย เพราะบริหารขาดทุนหรือคอร์ปชั่น

2. เกิดการคอร์ปชั่นในบรรดาผู้บริหารรัฐวิสาหกิจนำไปสู่ค่านิยมที่ผิด ๆ คือ บูชาเงินตรา/อำนาจมากกว่าคุณธรรมและยังเกิด”ระบบเส้นสาย” เอาลูกหลานญาติพี่น้องของผู้บริหารเข้ามาทำงานโดยไม่ผ่านการคัดเลือกแบบโปร่งใส

3. เกิดความไม่เป็นธรรมทางธุรกิจและราชการเพราะ

- ระบบผูกขาดการประมูลในองค์การของรัฐที่ให้บริการการผลิต ซึ่งมีระเบียบกระทรวงการคลังให้หน่วยงานของรัฐต้องใช้บริการของรัฐวิสาหกิจก่อนเช่น น้ำมันสามทหาร โรงงานกระดาษบางปะอิน อ.อ.ป. ร.ส.พ.

- ระบบให้บริการหรือจำหน่ายแบบผูกขาดของรัฐวิสาหกิจ เช่น การรถไฟ, การบินไทย, การท่าเรือ, ข.ส.ม.ท., โรงงานสุรา, องค์การโทรศัพท์, การประปา, การไฟฟ้า

4. การบริการของรัฐวิสาหกิจไม่ดี เพราะขาดคู่แข่งประชาชนถูกมัดมือชก ไม่มีทางเลือก เช่น การไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ บริการช้า แพง ไม่สุภาพ

(การบริการขาดคุณภาพ = ผู้บริโภครู้สึกเอาเปรียบ)

บทที่ 8
เศรษฐกิจไทย สมัยปัจจุบัน (2503-2541)

จอมพลสฤษดิ์ปฏิวัติใน พ.ศ. 2501 ได้เปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมของ จอมพลป. พิบูลสงคราม มาเป็นเสรีนิยมมากขึ้น ส่งเสริมเอกชนและต่างชาติให้มาลงทุน ยกเลิกกม. จำกัดที่ดินคนละไม่เกิน 50 ไร่ สมัยจอมพลป. ตั้ง IFCT (บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรม), ตั้ง BOI เลิกการขยายตัวของรัฐวิสาหกิจ

- สรุปสภาพเศรษฐกิจในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา

1. โครงสร้างสินค้าออก

1.1 มีน้อยชนิด และในช่วงแรกค่อนข้างผูกขาด

สินค้า	มูลค่า(ล้านบาท)	%ของExp.	จ.น.ของ BIG	%มูลค่าของ BIG
ข้าว	15,479	14.48	10	50.84
ยาง	12,340	11.54	2	55.26
ดีบุก	9,256	8.66	1	100
ข้าวโพด	5,641	5.23	15	44
มันสำปะหลัง	9,870	9.23	15	66.16
น้ำตาลดิบ	4,786	4.48	2	100

(สถิติ : 2524) Big คือผู้ส่งออกรายใหญ่

1.2 ในระยะหลัง สินค้ามากขึ้น มูลค่าของสินค้าเกษตรลดลง สินค้าอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น การผูกขาดการส่งออกค่อย ๆ ลดลง

สินค้าออก 10 อันดับแรกไทย ปี 2530

1. สิ่งทอ
2. ข้าว
3. มันสำปะหลัง
4. ยางพารา
5. แผงวงจร
6. อัญมณี
7. น้ำตาล
8. กุ้ง
9. ข้าวโพด

10. ดีบุก

สินค้าออก 6 อันดับแรก ปี 2534

1. สิ่งทอ
2. อัญมณี+เครื่องประดับ
3. แผงวงจร+Computer
4. ข้าว
5. เครื่องกระป๋อง(เฉพาะปลากระป๋อง)
6. กุ้งแช่แข็ง

สินค้า 10 อันดับแรกของไทย ปี 2536 (ส่งออก)

1. เสื้อผ้าสำเร็จรูป
2. คอมพิวเตอร์และส่วนประกอบ
3. อัญมณี
4. กุ้ง
5. ข้าว
6. รองเท้า
7. ยางพารา
8. แผงวงจร
9. อาหารทะเลกระป๋อง
10. เครื่องรับวิทยุ

จะเห็นว่าข้าวซึ่งเป็นสินค้าออกที่สำคัญที่สุด หลังสัญญาบาวริง ตกจากอันดับ 2 เป็นอันดับ 5 ภายใน 6 ปี สินค้าเกษตรถูกสินค้าอุตสาหกรรมแซงหน้าขึ้นไปเรื่อย ๆ

2. โครงสร้างสินค้าเข้า

ก่อนปี 2503 ไทยซื้อสินค้าสำเร็จรูปมูลค่าสูงมาก หลัง 2503 ไทยผลิตสินค้าทดแทนการนำเข้าได้มากโดยเฉพาะสิ่งทอ อิเล็กทรอนิกส์ แต่สินค้าจำพวกเครื่องจักร เคมีภัณฑ์ ยารักษาโรค ยังนำเข้าสูงมาก ทำให้ไทยขาดดุลการค้าสูงมาก

ปี 2524	ขาดดุล	63,745 ล้านบาท
ปี 2526	ขาดดุล	90,137 ล้านบาท
ปี 2528	ขาดดุล	257,803 ล้านบาท
ปี 2535	ขาดดุล	300,000 ล้านบาท
ปี 2538	ขาดดุล	300,000 ล้านบาท

3. การเกษตร

ยังเป็นอาชีพหลักของคนไทย (60-70% ของแรงงานเป็นเกษตรกร) แต่มูลค่าสินค้าเกษตร ลดลงเรื่อย ๆ จาก 38% ของ GNP ในปี 2503 เหลือ 27% ในปี 2521 16.6% ในปี 2531 และ 11.4% ในปี 2543 ปัญหาสำคัญคือที่ดินขาดแคลน, คุณภาพที่ดินต่ำลง การตลาดถูกพ่อค้าเอาเปรียบมาก

ปี	เปรียบเทียบราคาข้าว 1 ตัน (บาท)		
	ราคาที่ชาวนาได้รับ	ราคาขายส่ง	ราคาส่งออก
2513	1,004	1,905	2,366
(ผลต่าง)	(1,362)	(901)	(461)
2518	3,164	3,723	6,152
(ผลต่าง)	(2,988)	(559)	(2,429)
2523	3,587	5,671	6,968
(ผลต่าง)	(3,381)	(2,081)	(1,297)

4. อุตสาหกรรม

- ขยายตัวมากขึ้น แต่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีต่างชาติและต้องนำเครื่องจักรเข้า ก่อให้เกิดปัญหาว่างงานทั้งภาคเกษตรและอุตสาหกรรม
- มีการนำน้ำมันเข้ามาหาศาล (ปี 2527 ใช้น้ำมัน 1 แสนบาร์เรล/วัน ปี 2537 6 แสนบาร์เรล/วัน) ทำให้ไทยขาดดุลการค้าและดุลชำระเงินยิ่งขึ้น เพราะต้องนำน้ำมันเข้าถึง 60%

5. การค้า & การเงิน

- เศรษฐกิจทุกอย่างขึ้นอยู่กับการเงินและการค้าโดยมีธนาคารใหญ่ 5 แห่ง ของคนไม่กี่ตระกูล สามารถควบคุมทรัพย์สินของธนาคารทั่วประเทศ ถึง 2 ใน 3

พ.ศ.	เงินฝาก 15 Bank	เงินฝาก 5 Bank ใหญ่	%	%GNP
2522	165,000	100,000	60	25
2531	923,749	680,416	73	-
2540	3,982,408.9	3,063,073.4	76.9	-

ผลของการพัฒนาเศรษฐกิจ 3 ทศวรรษ

1. ชาวนาเป็นหนี้มากขึ้น

- 2503 ชาวนาเป็นหนี้ 2,320 ล้านบาท
- 2522 ชาวนาเป็นหนี้ 39,197 ล้านบาท
- 2506 ชาวนา 31% มีหนี้

- 2528 ขาวนา 65.6% มีหนี้
 - 2544 ขาวนา 70.8% มีหนี้
2. ขาวนาเสียที่ดินมากขึ้น ขาวนาภาคกลางกลายเป็นผู้เช่ามาถึง 41.3% ภาคเหนือ 26.8% ขาวนาชานเมืองจะสูญเสียที่ดินเร็วกว่าขาวนาไกลเมือง (เช่น ชานเมืองขอนแก่น เหลือที่ดินเป็นของคนในชุมชน 33% โคราช 46.7% อุตร 51.3%)
3. ขาวนาต้องกันเข้าเมืองไปทำงาน ภาคอุตสาหกรรมพาณิชย์ บริการมากขึ้น

อาชีพของคนในเขตชานเมืองหลัก

อาชีพ	ขอนแก่น	โคราช	อุตร	เฉลี่ย
เกษตรกรรม	2.17	11.46	4.55	5.16
นอกเกษตร	61.96	55.21	71.59	62.50
ผสม(%)	35.87	33.33	23.86	32.34

ตาราง 1

การเปลี่ยนแปลงในช่วง 10 ปี (23-33) กรณี จ.อยุธยา		
จำนวน	2523	2533
1. ประชากรทั้งจังหวัด	602,021	700,649
2. ประชากรเขตเทศบาล	57,765 (9.6%)	74,406 (10.6%)
3. ประชากร อ. เมือง	99,623 (16.5%)	121,927 (17.4%)
4. ประชากรเขตเทศบาลอ. เมือง	47,189 (47.4%)	60,909 (50%)
5. ประชากรอื่นที่ย้ายเข้าจังหวัดภายใน 5 ปี	19,248	21,764
6. ประชากรของจังหวัดที่ย้ายเข้าอยุธยามากที่สุด	กรุงเทพมหานคร (3,921 คน)	กรุงเทพมหานคร (4,073 คน)
7. จำนวนเกษตรกร (%)	53.8	39.0
8. ช่าง - กรรมกร	25.0	37.0
9. ผู้ทำการค้า	9.9	10.0
10. ผู้ใช้วิชาชีพ - วิชาการ	3.4	4.2

4. พื้นที่ทำนากภาคกลางลดลง เกษตรกรหันไปปลูกพืชไร่ (อ้อย) มากขึ้น แต่ในภาคอื่นพื้นที่นาและพืชไร่ เพิ่มมากขึ้น (ดูตาราง 2,3,)

ตาราง 2

พื้นที่เพาะปลูกข้าวภาคต่าง ๆ จากปี 2496-2534				
ภาค	ปีเพาะปลูก			
	2495/5	2504/5	2524/5	2534/5
กลาง	17.2	17.6	11.7	10.2
อีสาน	14.8	15.4	28.0	29.2
เหนือ	2.3	2.6	12.7	12.2
ใต้	2.9	3.0	4.1	3.0
รวม	37.2	38.6	56.5	55.2

(หน่วย : ล้านไร่)

ตาราง 3

พื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปี จ.พระนครศรีอยุธยา	
ปีที่เพาะปลูก	พื้นที่ (ไร่)
2518/19	1,214,483
2524/25	1,068,308
2534/35	862,508

5. เกิดการบุกรุกทำลายป่ามากขึ้นอย่างรวดเร็ว (เพราะว่า ประชากรเพิ่ม, ผลผลิตต่อไร่ต่ำ, ราคาผลผลิตต่ำ) (ดูตาราง 4 และ 5)

ตาราง 4

ป่าไม้ภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย 2495 - 2534						
ภาค	พ.ศ. 2495		พ.ศ. 2534		ลดลง	
	ล้านไร่	%	ล้านไร่	%	ล้านไร่	ล้านไร่/ปี
อีสาน	64.1	60.3	13.6	12.9	50.5	1.30
เหนือ	69.1	61.9	48.2	45.5	20.9	0.54
กลาง	33.6	51.7	15.2	23.4	18.4	0.47
ใต้	23.6	54.1	8.4	19.0	15.2	0.39
รวม	184.7	58.3	85.4	26.6	99.3	2.55

ตารางที่ 5

พื้นที่ป่าไม้ในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสาน ปี 2534		
จังหวัด	พื้นที่ป่าไม้	%
นครพนม	371,562	10.8
สกลนคร	898,125	15.0
อุดรธานี	1,372,343	14.1
เลย	1,834,823	25.7
มุกดาหาร	845,468	31.2
ยโสธร	243,750	9.4
อุบลราชธานี	2,292,656	19.4
กาฬสินธุ์	374,062	8.6
ขอนแก่น	527,343	7.8
มหาสารคาม	23,906	0.7
ร้อยเอ็ด	121,875	2.3
บุรีรัมย์	335,000	5.2
ศรีสะเกษ	466,562	8.4
สุรินทร์	187,343	3.7
ชัยภูมิ	1,959,218	24.5
นครราชสีมา	1,462,656	11.4
หนองคาย	307,500	6.7

6. ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนทางยิ่งขึ้น (ดูตาราง 6)

เปรียบเทียบส่วนแบ่งรายได้ของคนกลุ่มต่าง ๆ ใน 3 ประเทศ					
ส่วนแบ่งรายได้ของคนไทย				ไต้หวัน	เกาหลีใต้
กลุ่ม	1976	1981	1986	1986	1986
20% กลุ่ม					
รายได้สูง	49.26	51.47	55.63	38.2	42.3
60% กลุ่ม					
รายได้ปานกลาง	44.69	43.12	39.82	53.8	38.8
20% กลุ่ม					
รายได้ต่ำ	6.05	5.41	4.55	8.0	18.9
รวม	100	100	100	100	100

จากตารางที่ 6 จะเห็นว่าในประเทศไทย ช่องว่างทางรายได้ของคนรวยกับคนจน แตกต่างกันมากในปี 1976 คนรวย หรือ คน 20% แรกมีรายได้ถึงร้อยละ 49.26 ของรายได้ของคนไทยทั้งประเทศ ในขณะที่คนจน หรือ คน 20% ล่าง มีรายได้เพียงร้อยละ 6.05 พอปี 1986 ช่องว่างนี้ห่างออกไปอีก เพราะคนรวยกลับมีรายได้เพิ่ม จากร้อยละ 49.26 เป็นร้อยละ 55.63 ในขณะที่กลุ่มคนจนรายได้ลดลง เหลือเพียงร้อยละ 4.55 กลุ่มปานกลางรายได้ก็ลดลงจากร้อยละ 44.69 เหลือ 39.82 ซึ่งในประเทศไต้หวันและเกาหลีใต้ ความแตกต่างระหว่างคนรวยกับคนจนไม่มากเท่าประเทศไทย

7. เครื่องอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันมีมากขึ้น (ดูตาราง 7)

ตารางที่ 7 ลักษณะมาตรฐานความเป็นอยู่ของชาวชนบทอีสาน			
ลักษณะมาตรฐาน	ปี 2527	ปี 2536	ปี 2543
มีพัดลม	7-52	80.4	88.1
วิทยุ	3.7-31.6	70.4	56.9
T.V	7.4-20.7	74.2	84.9
หม้อหุงข้าวไฟฟ้า	0-17.4	64.6	74.3
ตู้เย็น	0	37.6	53.4

(หน่วย : ร้อยละ ของครัวเรือนทั้งหมดในภาคอีสาน)

8. ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษมากขึ้น

สิ่งแวดล้อมเป็นพิษมากขึ้นเพราะ

1) การขยายตัวของโรงงานอย่างรวดเร็ว โดยปราศจากความเข้มงวดในเรื่องการจำกัดของเสียจากโรงงาน ทำให้โรงงานปล่อยของเสีย เช่น น้ำเสีย จากโรงงานน้ำตาล โรงงานกระดาษในจังหวัดขอนแก่น ทำให้น้ำพองเน่าอยู่เสมอ อากาศเสียจากโรงโม่หิน โรงงานปูนซีเมนต์ โรงงานผลิตสารเคมี (เช่น ที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด) หรือแม้กระทั่งโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าด้วย ถ่านหินลิกไนต์ ที่แม่เมาะ จังหวัดลำปาง ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐก็ยังปล่อยก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ทำให้คนและสัตว์ ใกล้โรงงานไฟฟ้าดังกล่าวเดือดร้อนเป็นอันมาก จนเกิดการต่อต้าน และการวิพากษ์วิจารณ์ กันมากในที่สุด การไฟฟ้าฝ่ายผลิตทนไม่ได้ต้องสร้างเครื่องจำกัดก๊าซดังกล่าว

ตารางที่ 8 จำนวนโรงงานในภาคอีสานในช่วงปี 2522-33					
พ.ศ.	2522	2525	2528	2530	2533
จำนวนโรงงาน (รวมโรงสีข้าว)	10,731	17,394	24,987	30,199	40,440

ที่มา : ศูนย์เศรษฐกิจอุตสาหกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

นอกจากนี้การเพิ่มขึ้นของ ยานยนต์ ก็ทำให้ อากาศเสีย เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

ตารางที่ 9 จำนวนรถยนต์ และจักรยานยนต์ในประเทศไทย					
พ.ศ.	2496	2500	2513	2525	2536
จำนวนยานยนต์	19,151	24,008	692,741	2,288,436	11,101,758
รถยนต์	14,960	10,046	359,033	865,465	3,841,093
รถจักรยานยนต์	4,191	13,962	333,708	1,422,971	7,260,665

ที่มา : สุวิทย์ อีระศาสตร์ และ ช่อ วายุพัถร์ บทบาทของยานยนต์ญี่ปุ่นในการ

เปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ สังคมอีสาน 1995 หน้า 31 สถิติรายปีของประเทศไทย บรรพ23 2499-2501 หน้า 418, บรรพ31 2517-18 หน้า 288

9. เศรษฐกิจนอกระบบ (ธุรกิจผิดกม.) เติบโตอย่างรวดเร็ว (ดูตาราง 10)

ตาราง 10 ธุรกิจนอกกฎหมาย 1993-1995

มูลค่าธุรกิจนอกก.ม. รวม 6-8 แสนล้านบาท

= 14-19% GDP% (ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติปี 1995)

มี 5 สาขา

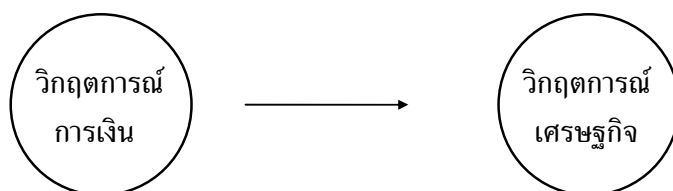
1. ธุรกิจการค้าผู้หญิง 450,000-540,000 ล้านบาท/ปี
2. การพนัน (หวยใต้ดิน บ่อนการพนัน พนันฟุตบอล) 140,000-260,000 ล้านบาท/ปี
3. การค้ายาเสพติด 29,00-32,000 ล้านบาท/ปี
4. การค่าน้ำมันเถื่อน การค้าผู้หญิงไปญี่ปุ่น การค้าแรงงานพม่า 8,500 ล้านบาท/ปี
5. การค้าอาวุธเถื่อน 6,000-30,000 ล้านบาท/ปี

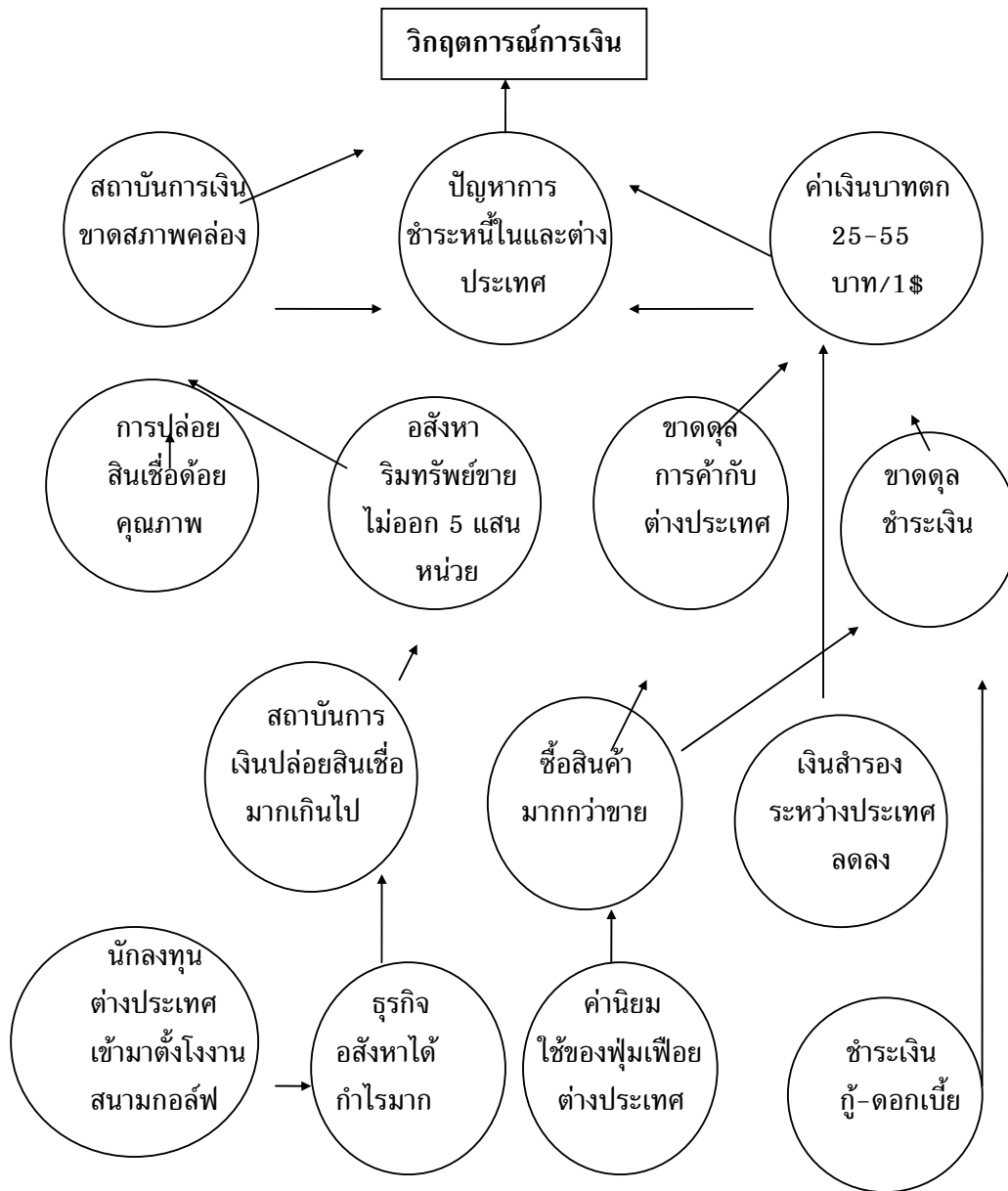
(ที่มา : ไทยรัฐ 4 ธันวาคม 2539 อ้าง ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

(มูลค่าธุรกิจค้าปลีก/ส่ง ปี 38=676,000 ล้านบาท ซึ่งน้อยกว่ามูลค่าธุรกิจนอกกฎหมายเสียอีก)

วิกฤตการณ์เศรษฐกิจไทย 2540-41

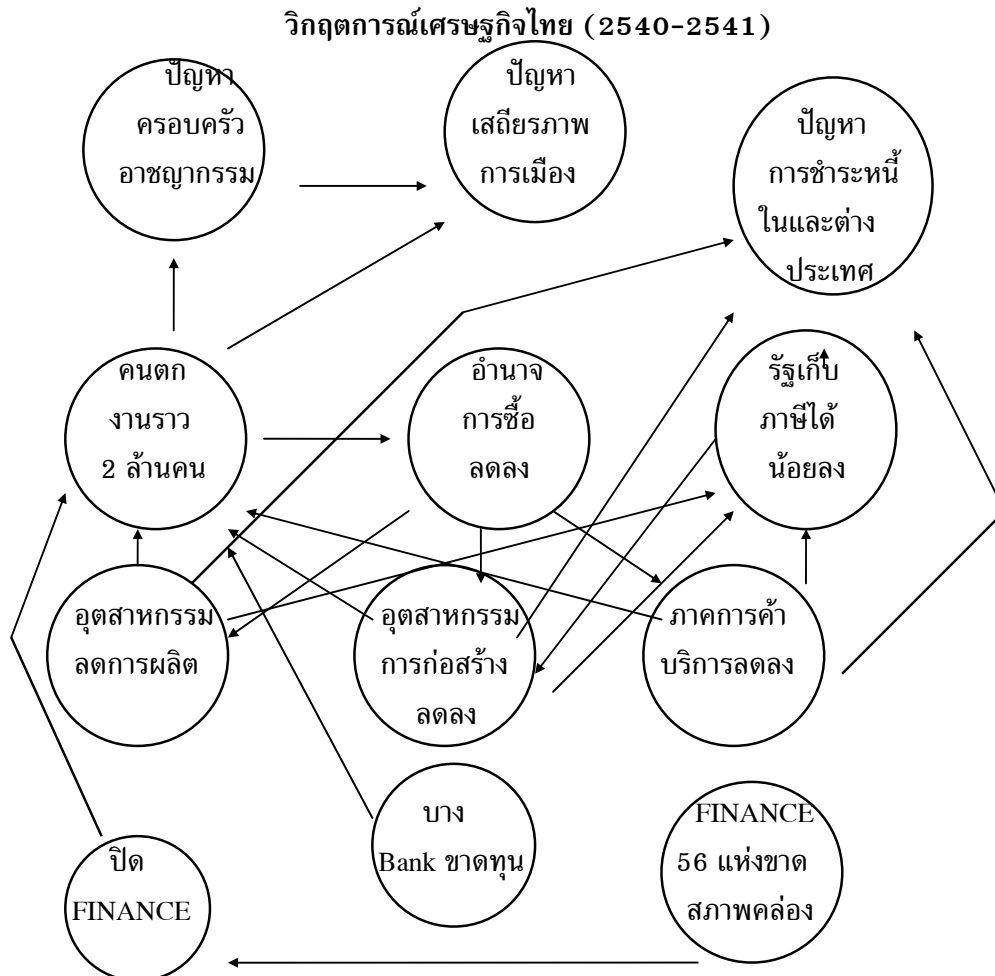
(ฟองสบู่แตก)

เปรียบเทียบฐานะการเงินการคลัง		
จำนวน	ก่อนบิกจิวเป็นนายก (พ.ย. 39)	24 ตุลาคม 2540
เงินบาท (ต่อ 1 \$)	25.50	36.80
งบประมาณ	เกินดุล	ขาดดุล 8 หมื่นล้านบาท
เงินสำรองระหว่างประเทศ	39 พันล้าน \$	25 พันล้าน\$ (3 พัน*)
ดุลชำระเงิน	เกินดุล	ขาดดุล 4.5 แสนล้านบาท
เงินคงคลังสุทธิ	2.5 แสนล้านบาท	8 หมื่นล้านบาท
อัตราว่างงาน	2 แสนคน	1 ล้านคน
สภาพคล่อง	ค่อนข้างดี	ดี
ดอกเบี้ยข้ามคืน	12-14%	20-25%

* หากหักภาระที่รัฐต้องจ่ายจากการซื้อ \$ ล่วงหน้า 24 พันล้านบาทจะเหลือเพียง 3 พันล้านบาท

หนี้ต่างประเทศของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ (มติชน 17 พ.ย. 40)

	ล้านบาท
หนี้ต่างประเทศที่ไม่ได้ประกันความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยน	409,350
หนี้ทั้งหมดของบริษัทจดทะเบียนฯ	923,630
หนี้ทั้งหมดที่กู้จากต่างประเทศ (ทั้งรัฐ+เอกชน)	90,000 ล้านบาท
ทุก 1 บาทที่อ่อนค่าลงเมื่อเทียบกับ \$ ทำให้หนี้ต่างประเทศเพิ่มขึ้น	90,000 บาท
ทุก 55 บาท = 1 \$ หนี้ต่างประเทศของไทยจะเพิ่มขึ้น 30 บ./1 \$	2,700,000 ล้านบาท
รวมเงินต้นทุนที่กู้มา 90,000 ล้านบาท (25บ./1\$)	2,250,000 ล้านบาท
รวมหนี้ที่ต้องชำระ (เฉพาะเงินต้น)	4,950,000 ล้านบาท
(หากคิดดอกเบี้ยต่ำที่สุด 5% จะเป็นดอกเบี้ยละ 247,500 ล้านบาท)	

วิธีการแก้ไขวิกฤตการณ์เศรษฐกิจไทย

1. ปัญหาหนี้ต่างประเทศ
 - ต้องเจรจากับเจ้าหนี้ให้ยืดเวลาการชำระหนี้ออกไป เพื่อลูกหนี้จะได้มีเวลาผ่อนชำระ
2. ปัญหาค่าเงินบาทตกต่ำ
 - กู้ IMF + อาหรับ + World Bank มาเป็นทุนสำรอง
 - รัฐบาลออกพันธบัตรซื้อทองจากประชาชนมาเป็นทุนสำรอง
3. สถาบันการเงินขาดสภาพคล่อง
 - กู้อาหรับ + World Bank + Bank ชั้นนำของโลก
 - ต้องยอมให้ Bank ชั้นนำเข้ามาถือหุ้น Bank ไทย อย่างต่ำ 10 ปี
4. ปัญหาคนตกงาน
 - รัฐบาลต้องกู้เงินจาก World Bank /Bank ชั้นนำมาปล่อยเพื่อสร้างงานในชนบท เช่น ทำอุตสาหกรรมเกษตร เกษตรผสมผสาน ธุรกิจชุมชน หัตถกรรม
 - ส่งเสริมการท่องเที่ยว, (มีมาตรการเรื่องความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว) information, การซื้อขายสินค้า/บริการที่เป็นธรรม
 - ธุรกิจเอกชนต้องยอมให้ต่างชาติมาถือหุ้นมากขึ้น เพื่อจะได้มีทุนหมุนเวียน
 - คนไทยต้องประหยัด งดฟุ่มเฟือย
5. การพัฒนาประเทศ ควรเลิกเอาเงินหรือกำไรเป็นตัวตั้งหรือเกณฑ์วัดความเจริญ แต่ควรเอา GDH = GROSS DOMESTIC HAPPINESS เป็นเกณฑ์ GDH ควรประกอบด้วย
 - 1) การมีความเอื้ออาทรต่อกัน
 - 2) การมีครอบครัวอบอุ่น
 - 3) การมีชุมชนเข้มแข็ง
 - 4) การมีวัฒนธรรม

- 5) การที่สิ่งแวดล้อมที่ดี
 - 6) การมีอยู่เศรษฐกิจพอเพียง
- (ศ. นพ. ประเวศ วะสี มติชน GDH สำคัญกว่า GDP 14 ม.ค. 41)

รายชื่อหนังสือที่แนะนำให้นักศึกษาอ่านสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย

1. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย** กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2543. (HC 445 C 233)
2. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. และ สมภพ มานะรังสรรค์. (บ.ก.) **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ.2484** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2527.(HC 445 ป 373)
3. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. **เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต** กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์ 2527. (HC 497 T 364 C 233 ศ)
4. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (บ.ก.) **วิวัฒนาการทุนนิยมไทย** กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2523. (HB 501.5 ฉ 233)
5. ชัย เรื่องศิลป์. **ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ.2352-2453 ด้านเศรษฐกิจ** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช 2541 (Ds 578 ช 371 ศ 2541)
6. จอห์นสตัน, เดวิด บรูซ. **สังคมชนบทและภาคเศรษฐกิจข้าวของไทย พ.ศ.2423-2473** พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม และคณะผู้แปล กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2530. (HT 457 จ 213)
7. สุวิทย์ อิศาศวัต. รายงานการวิจัย เรื่อง **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมืองไทยตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชถึงรัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2310-2394)** สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 2525 (HB 126. T5 ส 881)
8. สุนทรী อาสะไวย์. **ประวัติศาสตร์คลองรังสิต : การพัฒนาที่ดินและผลกระทบต่อสังคม พ.ศ.2431-2457** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2530 (HD 890.55 ส. 814)
9. สุนทรী อาสะไวย์ และ นิติ กสิโกศล. **วิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ 1** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2533 (HC 445 ส 814)
10. สมภพ มานะรังสรรค์ (บ.ก) **การขยายตัวของระบบทุนนิยมในประเทศไทย พ.ศ.2488-ปัจจุบัน** กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์ 2526. (HB 159 ส 271)